

ПЕДАГОГИКА ИЛИМДЕРИ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ
PEDAGOGICAL SCIENCES

Абдыбалиева К.

ОКУУНУН ЖАНА ОКУТУУНУН ПСИХОДИДАКТИКАСЫ

Абдыбалиева К.

ПСИХОДИДАКТИКА УЧЕНИЯ И ОБУЧЕНИЯ

К. *Abdybalieva*

PSYCHODIDACTICS OF LEARNING AND TEACHING

УДК: 615.83:577.3:53:378.14

Алдыңызда каралып жаткан макалада медициналык академиянын студенттеринин физика, биологиялык физика жана медициналык физика дисциплиналары боюнча мамлекеттик стандарт алкагында түзүлгөн программага кирген окуу материалын жакшы өздөштүрүүнүн өздүк психологиялык шарттары жана ал шарттарды камсыз кылууда окутуучунун өздүк эмоционалдык-психологиялык абалы каралат. Ал үчүн алардын, окуу процессинин эки катарлаш өнөктөштөрүнүн психофизиологиялык абалдарын эске алуу зарыл экендиги окумуштуу психологдордун изилдөөлөрүн анализдөө, практикалык жактан талдоо менен далилденет. Татаал табигый илимдер дисциплиналарынын материалдарын өздөштүрүүдө негизги натыйжалуулукка жетишүүдө студенттердин системдүү негизде окуй билүү, алган билимдерин медицина жана калктын саламаттыгын сактоо айдыгында кеңири колдонуу билүү, жана да окутуучулар менен окуу процессин уюштуруучулар тарабынан студенттердин терең билимге жетишүүсү үчүн окутуу процессин алгылыктуу уюштуруу зарылдыгы көрсөтүлөт.

Негизги сөздөр: психодидактика, индивид, инсан, ишмердүүлүк субъектиси, таңкыс, кош түзүм, диморфизм, нейрокыймылдуулук, биосоциум.

В данной статье рассматриваются психологические условия студентов медицинской академии для освоения учебной программы, входящей в государственный стандарт физики, биологической физики и медицинской физики, а также эмоционально-психологическое состояние преподавателя при обеспечении этих условий. Это для них два параллельных партнера в процессе обучения. О необходимости учета психофизиологических условий свидетельствует практический анализ исследований психологов. Для достижения хороших результатов в усвоении материалов сложных естественных наук студентам необходимо уметь систематически читать, применять свои знания в медицине и здравоохранении, а также организовывать

учебный процесс с задействованием заинтересованных лиц – преподавателей и организаторов, с целью достижения глубоких знаний студентов. Системный подход к организации учебного процесса преподавателями и сотрудниками медицинской академии оптимизирует его и является залогом их успехов.

Ключевые слова: психодидактика, индивид, личность, субъект деятельности, дефицит, дуальная структура, индивидуальность диморфизм, нейроактивность, биосоциум.

The article under consideration discusses the psychological conditions of students of the medical academy to master the curriculum, which is part of the state standard for physics, biological physics and medical physics, and the emotional and psychological state of the teacher in ensuring these conditions. It is for them, two parallel partners in the learning process. The need to take into account the psychophysiological conditions is evidenced by the practical analysis of the research of scientific psychologists. In order to achieve good results in mastering the materials of complex natural sciences, students need to be able to read on a systematic basis, to apply their knowledge in medicine and public health, as well as to organize the learning process in order to achieve in-depth knowledge by teachers and organizers.

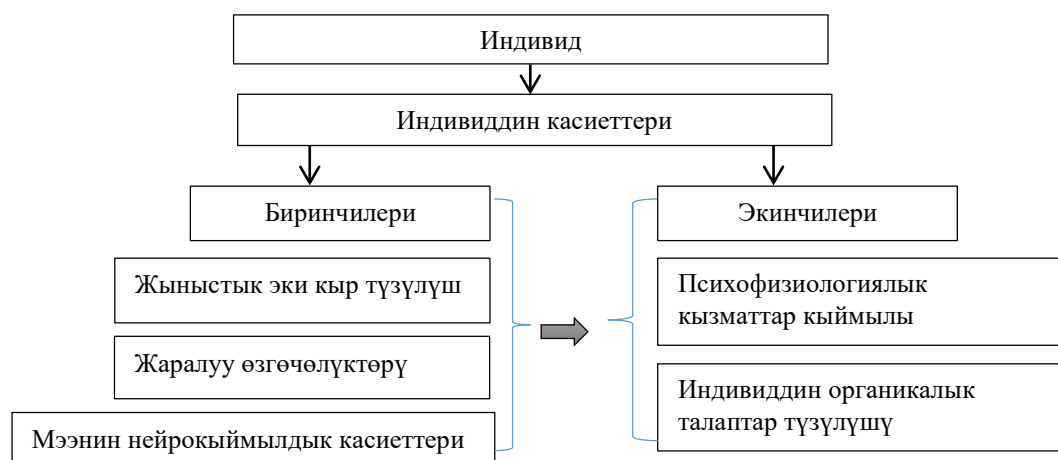
Key words: psychodidactics, individual, person, subject of activity, deficit, dual structure, dimorphism, neuroactivity, biosocium.

Дүйнөдөгү глобалдашуу процессинде психологиянын, анын катарында психодидактиканын ролу улам орчундуу болуп баратат. Адегенде эле психодидактика түшүнүгүн тактап алалы. Ал “психология” жана “дидактика” түшүнүктөрүнөн келип чыгып, алардын органикалык (нукура, нускалуу) кошундусу, бирикмеси, биологиялык илимий тилде айтсак, анда ал – симбиоз катары жалпы илимий коомчулукта кабыл алынып, илимий негизде, илим таризинде иш жүргүзүп жана жашап келет. Байыркы грек тилинен

котоо келсек, “психология” - “жан жөнүндөгү илим” (psyche - “жан”, logos - “түшүнүк”, “окутуу”) болот. Демек, психология – психика, жандүйнө жана психикалык кубулуштар (жандүйнөнүн аракеттери, будунчаңы, дүрбөлөнү, сезим учкундары ж.б.) жөнүндөгү илим. “Дидактика” – үйрөтүү, (үйрөнүү дагы), окутуу ыкмалары, жолдору тууралуу илим. Психодидактиканын илимге таянган аныктамасы боюнча – ал орто жана жогорку мектептердеги окуу процессин өркүндөтүүгө арналган психологиялык, дидактикалык, методикалык жана айрым предметтик билимдерди ирилештирип бириктирүүчү, психологиялык-педагогикалык илимдер системиндеги жаңы багыт (А.Н. Круцкий, Барнаул, Алтай мам. пед. акад.).

Окуу процессин алгы нукка салууда негизги орундардын сабында окуучуну андап түшүнүү, анын психикасын, жандүйнөсүн терең иликтөө жагдайлары турат. Аны биз өз изилдөөлөрүбүздө мурдагы жылдары [1] белгилеп кеткенбиз.

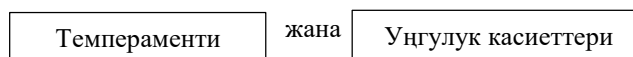
Окуучуну психологиялык өңүттөн “төрт кырдуу түзүм” деп алуубуз керек. Биринчиден, ал – биологиялык биримдик – индивид, алдыңкы кезектеги – физика – физиологиялык: жыныстык кош түзүлүш (диморфизм), түзүлүү өзгөчөлүктөрү (конституциясы), мээнин нейрокыймылдуулугу (нейродинамикасы), мээнин кызматтык жаныма чагылдыруусу (функционалдык асимметриясы), кийинки, тереңирээк катардагы – психофизиологиялык кызматтын кыймылдуулугу жана индивиддин органикалык талаптарынын түзүлүшү касиеттери менен шартталат. Экинчиден, ал – инсан, өзүнө тиешелүү шойкуму (темпераменти), ышкысы жана жөндөмдүүлүктөрү, багыттуулугу (мотивация), мүнөзү, эрки, сезимдери бар түзүм. Үчүнчүдөн, ал – ишмердүүлүк субъектиси, аң-сезимдүү, ыкчам (активдүү) иш алып баруу касиеттерине ээ. Төртүнчүсү, ал – өз алдынча кайталангыс, таңкыс (индивидуал) түзүм. Анын таңкыстыгы мында: ал “индивид + субъект + инсан” үч багыттуу, үч бурчтуу өзгөчөлөнгөн “кырларын камтыган”, чагылдырган төртүнчү кыры.

1-сүрөт. «Индивид» түшүнүгүнүн түзүлүшү.

Биз бул ойлорду жыйынтыктап, илимий өңүт берүүдө, бир нукка топтоодо Б.Т. Ананьевдин [2] пикирлерине таяндык. Айтылгандарды жеңилдетип элестетүүгө, бейнесин так түшүрүүдө алдыңкы 1-сүрөттө сунушталган тепке чиймекептер (схемалар) алгы көмөкчү, жардамчы боло алышат деп сиздерди ынандырабыз. Ал сүрөттөн көрүнүп тургандай, индивиддин биринчи кезектеги жана экинчи катардагы касиеттери бир-бири менен тыгыз табигый байланышта турушуп, корреляциялык толуктоону камтып, “биосоциумду” ар тараптан чагылдары алышат.

Алар, жогоруда чечмеленип, түшүндүрүлүп кеткен индивиддин касиеттери болсо ө кезегинде **инсандын** нагыз конкрет түзүмдөрү:

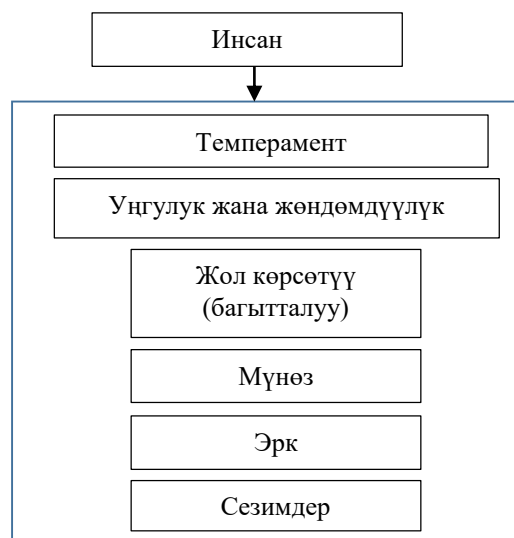
аркылуу берилет (көрсөтүлөт). Инсандын түзүмдөрүнүн чиймекептерин келерки 2-сүрөт менен дааналап бердик.

Окуучунун, ал мектеп партасында болобу, атайын адистик коллеждердин угуучусубу, же жогорку

окуу жайларында билим алып жатабы, өзүнүн ышкылыгын (темпераментин) жана түп нускасында, табигый туундусунда берилген уңгулук касиеттерин тактап билип алуусу – анын жашоосундагы ар тараптан ийгиликтүү болуусунун бирден-бир пайдубалдуу башаты боло аларын биздин педагогикалык эксперименттер тастыктап келет.

Эксперименттердин санариптүү далилдери ынанымдуу – алар ыктымалдуулуктун ишеним тилкесинде жатышат. Бул далилдүү иштерди келерки макала-

бызда чагылдырабыз. Биздин изилдөөлөрдүн алкагында караштырсак, көбүнчө окумуштуу практик-психолог Б.Г. Ананьевдин пикирине таянсак [2] да, анда ал өзү баса көрсөткөндөй, концепт – илимий түшүнүк “Ишмердүүлүк субъектиси” деген түшүнүктү да адам-таануу илимине киргизген. Ал түшүнүк өзүнө “аң-сезим”, “активдүүлүк” (ыкчамдык) жана “ишмердүүлүк” касиеттерин камтып, маңызы боюнча “Индивид” жана “Инсан” категорияларынын ортолук жана жалпылык абалын ээлеп турат.

2-сүрөт. «Инсан» түшүнүгүнүн түзүлүшү.

“Ишмердүүлүк субъектиси” адамдын биологиялык башаты менен анын социалдык маңызын бир бүтүмдүккө чогултат. Бул түшүнүктүн түзүмдөрүн 3-сүрөт менен келтирдик.

“Индивид”, “Инсан” жана “Ишмердүүлүк субъектиси” категориялары биргелешип, ар бир адамдын өзгөчөлүгүн шарттап, индивидуалдуулугун түзөрүн окумуштуу психолог В.Ю. Питюков [3] өткөн кылымда эле тактап койгон.

Окуу материалын өздөштүрүүнүн өз мыйзамченемдүүлүктөрү бар. Окуу тапшырмаларын аткарууда студент буга чейин алган маалыматка таянып, өз тажрыйбасына негизденип, инсандык бардык касиеттерин (темпераментин, уңгулук жөндөмдөрүн, багыттуулугун, мүнөзүн, эркин, сезимдерин) пайдаланып, ишмердүүлүк субъектиси катары аң-сезимдүү жана ыкчамдык менен иш жүргүзө алат.

Өздөштүрүлгөн материалды ишмердүүлүктө колдоно билүүнүн эки түрүн бөлүп карашат: репродуктивдүү – буга чейин белгилүү жагдайларды түздөн-түз кайра жаратуу жана продуктивдүү – белгилүү нерселерди кайра иштеп чыгуу менен, жаңысын жаратуу, жаңылык киргизүү [4].

Педагогдордун, психологдордун, айрыкча дидакттардын милдети: студенттерди продуктивдүү, чыгармачылык менен иштөөгө даярдоо. Ал үчүн ар бир студентти жогоруда каралган индивиддик субъектисиндеги аң-сезимдүүлүк менен ыкчам иштөөдө жаратман катары калыптанып, өз өзгөчөлүгүнө (индивидуалдуулук) басым жасап, системдүү түрдө окуу процессин уюштура да, жүргүзө да билүүгө тийишпиз. Андыктан, окуу семестринин башталышында эле студенттердин жогоруда каралган “төрт кырдуу” (голография тариздүү) портретин тартып (ал атайын тесттердин, байкоолордун, аңгемешүүлөрдүн жыйынтыгында пайда болот), психологиялык өнүгтөн алганда “кимдин ким экенин” тактап, портретин түзүп алуу абзел. Портретке карап, өз алдынча көйгөйлүү тапшырма берүү максатка ылайык. Бирөөлөрү теориясын тез билип, өздөштүрүп, иш жүзүнө келгенде чайналат. Кээ бирлери тескерисинче, иш жүзүндө так аткарат да, теориялык негизин анча андай албайт, бушайман болушат. Биздин иш жүзүндө текшерилип, жыйынтык берген пикирибиз: кайсы студент кандай өздөштүрүү ыкмасын өзүнө жакын көрсө (психологиялык жагдай), ошол жолдон баштап иш алып барууга шарт түзүп, мүмкүндүк бериш керек. Акырында, ал өзү практика менен теориясын айкалыштырып, бирин-бири толуктап, продуктивдүү иштөөгө пайдубал түзө алат.

Окуу процессин жүргүзүүнүн системдүүлүгү дегенибиз, анда окутуу максаты, мазмуну, формалары, методдору, милдеттери, башкарылуусу жана текшерилүүсү камтылган толук бир түзүмдү билдирет.

Медициналык окуу жайларында студенттерге табигый илимдик дисциплиналарды, айталы, биология, химия, физика, биофизика, медфизика, биохимия ж.б. окутууда кесиптик багытка, дарыгерлик жолго кыйынчылыктарын азайтып, жеңилерээк, оңтойлуураак болгондой шарт түзүп, басым жасап, иш жүргүзүү абзел.

Экинчи өңүтү – ар бир студенттин, окуучунун психологиялык потретине көңүл буруп, ага негизденип иш алып баруу окуу процессинин ийгилигин жаратары практика жүзүндө далилденип калды.

Биздин жумушчу программаларыбыз ушул багытта түзүлүп, окутуу формалары жана методдору меакадемиянын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен тандалган. Мисалы, медфизиканы медициналык борбордо, меджабдуулардын иштери менен тааныштыруу ыкмасына таянып жүргүзүп келебиз. Мындай ыкма келерки окутуу этаптарына, бейтаптык дисциплиналарды өздөштүрүүдө жакшы пайдубал болуп бере алат.

Жыйынтыгына келсек, окуу процессин системдүү түрдө, кесипке багыттап жүргүзүүдө студенттин өз индивидуалдуулугун эске алып, психологиялык потретине байкоо салып, жекече тапшырмаларды берип, иш алып баруу окуудагы алгы ийгиликтерди жаратууга шарт түзүшөт.

Адабияттар:

1. Абдыбалиева К., Боронбаева Э.А. Концепция и системно-интегративная методика обучения медбиофизике. // Известия вузов Кыргызстана, №11, 2016. - Бишкек. - С. 86-89.
2. Ананьев Б.Г. Основы психологии. // Учебник. - М., 2010. – 645 стр.
3. Питюков В.Ю. Основы педагогической технологии.// Учебное пособие. – М.: “Наука”, 1997. – 246 стр.
4. Маклаков Т.М. Общая психология. // Учебник. - М., “Высшая школа”, 2014. – 415 стр.